

radovan vukadinović: »mediteran između rata i mira« biblioteka suvremena misao, školska knjiga zagreb, 1986.

dani lo pešić

Sredozemlje, ta davna kolevka civilizacije i danas je predmet proučavanja stručnjaka iz raznih oblasti. Medunarodna zbivanja u njegovom priobalju privlače pažnju masovnih medija iz celog sveta i naravno, analitičara međunarodnih odnosa. Žalostno je to što u prostoru u kome su se ukrštale različite civilizacije i ostavile neizbrisiv trag u sadašnjosti, sve jače raste nepetost, nesigurnost, razvijaju se krizna žarišta i gube životi u gotovo besmislenim obracima.

Zelevći da detaljno razmotri savremene procese, autor je knjigu podelio u deset poglavlja, dopunio je sa šest priloga, data je i osnovna literatura i korisno kazalo imena.

Započevši studiju očekivali smo da u tom prvom delu dobijemo odgovor na pitanje šta je Sredozemlje i koje ga zemlje sačinjavaju, ali odgovor je izostao. Autor je jednostavno naveo da »veliko područje Mediterana (...) danas oplakuje obale 17 zemalja« (str. 6) što ne možemo u potpunosti prihvatiti. Razlozi tome leže u činjenici da je Sredozemlje Mediterana (interkontinentalna mora) u širem smislu, jer obuhvata – pored akvatorija Sredozemnog mora – i okolni kopneni okvir, formirajući tako jedinstveni mediteranski region koju izdvajaju specifične prirodno-geografske karakteristike, tradicionalna mediteranska agrarnostočarska ekonomija i duga pomorska i ribarska tradicija. Važnu ulogu za valorizaciju stepena mediteranske orijentacije pojedinih država u priobalju igra geografski položaj unutar mediteranskog bazena, razvedenost i dužina obalske linije i još neki elementi. To Vukadinović nije uzeo u obzir da na tom popisu mediteranskih zemalja nedostaju 4 i to SSSR, Bugarska, Rumunija i Monako. Ove zemlje su isto tako sredozemne odnosno mediteranske ne samo zbog geografskih faktora već i zbog vlastite životne vezanosti za ovaj akvatorij. Ovo ističemo stoga jer u jednom delu literature (u onom koji dolazi sa Zapada postoji izrazita tendencija da neke zemlje jednostavno budu izostavljene što kasnije ima za posledicu i određene praktično političke posledice – jer ako nisu sredozemne onda nemaju pravo na tom moru imati vlastitu vojnu flotu) o tome se može videti u radu [D. Pešić, Pojam Sredozemlja, časopis SOLIDARNOST, Zagreb, broj 17, god VII a o MEDITERAN-u – Prirodno geografski i pomorsko ekonomski aspekt teksta Nikola Strazičić (U.) POMORSKOM ZBORNIKU, broj 24, Rijeka]. Verujemo da je ovaj propust autor učinio više zbog ležernosti kojom je pristupio ovom delu teme nego u svesnoj nameri, ali ga to u potpunosti ne opravdava.

U nastavku ovog dela s pravom se tvrdi da je Mediteran najmilitarizovanije područje u svetu što se potkrepljuje relevantnim upućivanjem na studije SIPRI instituta iz Štokholma i Medunarodnog instituta za strategijska istraživanja u Londonu. Zapravo, ovaj deo rada je pokušaj da se sumarno naznače osnovne karakteristike i odnosi snaga u regionu te ima funkciju svojevrsnog uvođenja u problematiku rada.

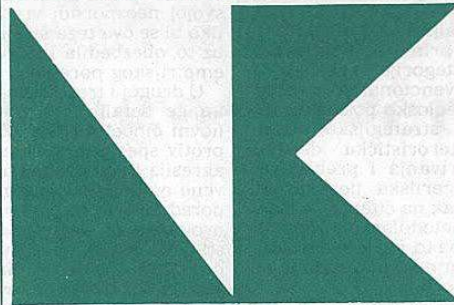
Geostrategijsko značenje Mediterana – drugi deo, je zanimljivo nastojanje da se preko osnovnih postavki A.T. Mahana pa do najnovijih procesa koji se odvijaju u Mediteranu uz prisustvo flote obe supersile ukaže na važnost regiona. Pri tome, autor ne da posmatra izolovano područje nego ga sagledava u strateškoj povezanosti sa drugim delovima sveta i zbivanja u Mediteranu i Evropi dovodi u međusobnu vezu. Prognoza za budućnost ne ohrabruje jer tvrdi da »Mediteran (...) ostaje i dalje regija nemira, izdvojena iz dijela stabiliziranih kretanja, izložena djelovanju supersila i njihovih blokova« (str. 22).

Treća celina – Karakteristike mediteranske nestabilnosti – sagledava zbivanja od Trumanove doktrine iz 1947. godine koja

je jasno naznačila pretenzije velike supersile da se utabori u mediteranskom strategijskom prostoru, preko antikolonijalne borbe koja je vodila stvaranju novih država do izraelsko-arapskog sukoba za koji se s pravom može reći da je postao stalna karakteristika mediteranskog razdora. Razvijajući sliku zbivanja Vukadinović je u kratkim crtama osvetlio ratove, sukobe i terorizam u regionu da bi celinu okončao nezaobilaznom temom, a to su nuklearne opasnosti koje prete jer poznato je kako je nuklearnu utakmicu teško kontrolisati.

Supersile na Mediteranu – ovaj, četvrti deo sigurno će zadovoljiti »prosečnog čitaoca« jer će saznati dosta o američkoj politici na Mediteranu i Bliskom istoku, Južnoj Evropi, američkim vojnim bazama u regionu, biće upoznat sa vojnim, političkim i ekonomskim ciljevima ove supersile kao što će autor nastaviti poglavlje prikazujući delovanje drugog velikog aktera – SSSR. Delovanje SSSR-a u regionu razmatra se u kontekstu odnosa te zemlje prema Izraelu, Siriji i ostalim arapskim zemljama, a nije

● nove knjige ● nove knjige ● nove knjige ●

● nove knjige ● nove knjige ● nove knjige ●

zaobidena ni Turska, Albanija i Jugoslavija. Autor je takođe osvetlio i odnose prema Palestinskoj oslobodilačkoj organizaciji i POLISARI-ju, a adekvatnu pažnju posvećuje i sovjetskom vojnom prisustvu na Mediteranu. Šta što ovo poglavlje nije dopunjeno i odgovarajućom političkom kartografijom gde bi se sve navedene lokacije naznačile i time bi kartografski deo bio u funkciji teksta, a i čitaocima bi se puno potpunije dočarala zbivanja i pozicije supersila u regionu.

Mediteranska politika Evropske ekonomske zajednice – peta celina, iako kratka po obimu, nezaobilazna je problematika u analizi savremenih zbivanja u Sredozemlju. Neke od zemalja su upućene na saradnju sa ovom ekonomskom integracijom, druge su njene članice, a sa nekima je EZ uspostavila specifične odnose. Razmatrajući relevantnu literaturu autor je uspeo da naznači osnovne interese EEZ-a u regionu a to su:

- privredni aspekt, posebno u odnosu prema mogućnostima izvoza iz EEZ-a,
- sigurnost dopliva energije u Zapadnu Evropu,
- sigurnosni aspekt, a posebno pitanje južnog krila NATO-a...
- politička stabilnost na Mediteranu s obzirom na očuvanje status quo i očuvanje mira,
- kulturno-povijesno nasleđe,
- zajedničko rešavanje problema koji su zajednički u mediteranskoj regiji... (str. 80)

Sledeći deo studije – Mediteran i KESS govori o odnosima evropske i mediteranske bezbednosti i saradnje pri čemu je vodeno računa da se na adekvatan način razmatra aktivnost evropskih država u okviru procesa Konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji od helsinških počea-

taka pa do danas. U vidokrugu razmatranja nije mimoidena ni inicijativa Malte, a Jugoslaviji i njenoj politici koja ovim pitanjima pridaje poseban značaj je dat odgovarajući prostor. Ovo proizlazi stoga jer je naša zemlja istovremeno srednjoevropska, sredozemna i balkanska zemlja po svom položaju, a naša socijalistička i nesvrstana orijentacija, koja se ogledaju u povezivanju borbe za mir i društveni progres, idu ka tome da se razvijaju svi oblici ravnopravne međunarodne saradnje i unapređenje regionalne, ali u isto vreme i globalne bezbednosti.

Naredni, sedmi deo – Tri nivoa aktivnosti u pravcu mira i sigurnosti na Mediteranu – je zaokupio pažnju autora na pitanjima saradnje među mediteranskim zemljama, naročito u domenu ekonomskih odnosa među njima, te merama za jačanje poverenja i razoružanja; uz nastojanja koja bi mogla doprineti da Mediteran postane zona mira i saradnje u kome se ukazuje na nastojanja pokreta nesvrstanih u tom pravcu.

Zona bez nuklearnog oružja na Balkanu – osmi deo, počinje razmatranjem razvoja inicijativa za pretvaranje Balkana u zonu bez nuklearnog oružja, balkanskim odrednicama i pozicijama pojedinih balkanskih zemalja, elementima zone bez nuklearnog oružja na Balkanu te odnos supersila prema ovoj zoni (politika SAD i SSSR prema Balkanu), uz sve ovo nije izostalo pažljivo analiziranje sada dva postojeća koncepta – Balkana kao zone bez nuklearnog oružja ili Balkana kao zone mira i saradnje.

Sledeća, osma celina – Nesvrstanost i Mediteran – je veoma važno poglavlje jer razmatra vezanost pokreta za region od prvih početaka koji su ostvareni na konferencijama Sredozemnih zemalja odnosno od brionskih početaka Tita, Nehrua i Namera 1956. godine preko analize svih skupa nesvrstanih zemalja i prostora koji su Sredozemlju posvećivali nesvrstani, do ideje da se ovaj region pretvori u zonu mira i saradnje. Završetak ove celine je posebno vredan jer daje sintetički uvid u ono što se naziva regionalno i univerzalno u politici nesvrstanih, koje na primeru Mediterana potvrđuje da između ove dve tendencije nema nikakvog sukoba.

Završni, deseti deo – Mediteran između rata i mira – je sinteza onoga što je u prethodnom delu rada bilo razmatrano u okviru tema koje se logično nadovezuju jedna na drugu. Zaključak istraživanja je, po autorovom mišljenju, da politička volja mediteranskih aktera ostaje primarni instrument budućih akcija. Pri tome je od ne malog značaja činjenica da program novog delovanja na Mediteranu može nastati samo u krilu nesvrstanih. Ostvarivanje tako zamišljenog programa delovanje nema šanse za realizaciju bez jedinstvenog delovanja mediteranskih zemalja što bi tada moglo rezultovati pretvaranjem Sredozemlja u zonu mira i saradnje.

Dobar deo prethodnog zaključka se odnosi i na Balkan, s tim da autor veruje da je Balkan bilo potrebno prvo pretvoriti u zonu mira i saradnje pa onda ići ka zoni bez nuklearnog oružja. Sigurno je da značajan uticaj na zbivanja u regionu imaju i supersile i njihove globalne koncepcije delovanja uz trku u nuklearnom i konvencionalnom naoružanju, te njihova uključenost u mediteranske i balkanske odnose.

Knjiga je dopunjena hronologijom sukoba na Mediteranu 1945–1985, opštim podacima o mediteranskim zemljama, ljudskim efektivima, mediteranskih zemalja, vojnim sredstvima armija mediteranskih zemalja, Mediteranom u dokumentima nesvrstanih zemalja 1973–1983 i kazalom imena. Uz neadekvatnu kartografsku opremljenost studije i manje zamerke u prvom delu možemo tvrditi da je reč o vrednom radu. Autor je ovim, a i ranijim radovima, potvrdio svoje mesto u samom vrhu jugoslovenskih autora koji se bave međunarodnim odnosima.